

ФІЛОСОФІЯ. ПОЛІТОЛОГІЯ

УКРАЇНЬСЬКА РЕЛІГІЙНА ТА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ

Михайло Гордієнко

РЕЛІГІЙНА ІНСТИТУЦІЯ ЯК АТРИБУТ НАЦІЄТВОРЕННЯ

Досліджено широкий спектр релігійних проблем, що формують буттєве середовище народу, визначають його соціальні цінності й забезпечують існування національних атрибутів. З'ясовано той факт, що сучасне українське суспільство втрачає християнський аскетизм, патріотичні почуття, національну свідомість, які є рушійною силою у розбудові й захисті своєї держави. Автор доводить, що перебуваючи у постійній комунікації з Богом, релігійна спільнота спроможна здійснювати духовне і політичне конституювання нації.

Ключові слова: релігія, Бог, духовність, християнство, держава, свідомість, нація.

Двадцятиліття української незалежності супроводжується політичними процесами радикального характеру, зокрема, секуляризацією суспільства, розповсюдженням егоїзму, споживацтва, аморальності та бездуховності. Це не тільки суперечать християнським цінностям, а й руйнує консолідоване буття політичної нації. Ставши на шлях утвердження демократії і свободи, що даються людині від Бога, українці важко долають свій егоїзм, і замість добра часто обирають зло, піддаються спокусі матеріального добробуту й соціальних преференцій, шукають комфортні умови існування, а не дорогу до істини. Наслідком атеїстичного збочення стають егоїзм та гедонізм, споживацьке ставлення до життя. Загубивши віру в Бога, людина тлумачить релігію як ритуальну цінність чи віяння моди, а не як атрибут нації. У сучасному світі релігія не забезпечує, говорячи словами О. Менья, “зв’язок людини з самим Джерелом буття, яка робить її життя сповнене сенсу, надихає її на служіння,

пронизує світлом все її існування, визначає її моральне обличчя”¹. Ігнорування релігійних чеснот не залишається без наслідків. Воно веде до духовного і морального руйнування особистості, втрату стратегічних перспектив буття суспільства, спотворює національну ідентичність.

Тому вивчення кореляції інституту релігії та політичної нації є актуальним для сучасного етапу українського державотворення. Метою нашого дослідження є аргументація того факту, що усталені традиції, культура, релігійність народу, що формують його буттєве середовище, визначають соціальні цінності й забезпечують існування національних атрибутів в умовах секуляризованої реальності піддаються радикальній трансформації. Втрата національної специфіки християнської релігії обмежує її екуменічний потенціал. Націоналістичні мотиви Мойсея, пророків, апостолів передбачають збереження політичної та релігійної незалежності народів як передумову успішного виконання провіденційної місії. Ісус Христос та його апостоли проповідували християнську віру не окремим людям, а народам. Бог у Христі відкупив не лише окрему особу, а й суспільні відносини між людьми. Щоб виконати своє провіденційне покликання, кожний народ має здобути суверенне буття, створити незалежну державу й боротися за повноту національного життя.

Найбільшим випробуванням для народу є відсутність національної держави. Запозичення чужих національних стратегій, асиміляція в інородний національно-культурний простір сприяє деградації автентичності суспільства. Нав’язування народів чужого світогляду, національних цінностей, владних інституцій суперечить християнській ідеології. В умовах чужоземного панування єдиною національною силою, що забезпечувала збереження власної культури, духовності й освіти в Україні була релігія й церква. Наука й освіта були тоді інтегровані до церковних структур, а інтелігенція належала переважно до церковного стану. “Із здобуттям незалежності, — зазначає С. Здіорук — Українська держава отримала можливість відродити втрачене, позбутися колишніх упереджених ідеологічних установок щодо нації та релігії, докорінно переосмислити суспільну роль цих феноменів, виробляти і провадити власну політику в етнонаціональній та релігійно-церковній сферах”². Християнство докорінно змінило світогляд, характер й мислення українського народу. Українці рано усвідомили, що без служіння Богові, своєму народові й Батьківщині не буде спасіння, волі й національної ідентичності. Церква для українців була не тільки духовною субстанцією, а й провідним суспільним інститутом, що консолідує націю.

Базуючись на гуманістичних цінностях християнський націоналізм проголошує право кожного народу на самостійний розвиток. Квінтесенцію національної ідеології християнства висловлює апостол Павло: “Бо всі ви сини

Божі через віру в Христа Ісуса. Всі бо ви, що у Христа хрестилися, у Христа одягнулися. Немає юдея ані грека, немає невільника ні вільного, немає ні чоловіка ані жінки, бо всі ви одно у Христі Ісусі” (Гал. 3; 26-28)³. Життя у Христі цілком і по-новому розкриває ідентичність і соціальну сутність людини. Християнська релігія, знищивши різницю елліна та іудея, набуває виразно національного характеру. Святий дух зійшов на апостолів і справдилася обітниця, що вони говоритимуть різними мовами. Це означає, що надалі не може бути поділу на “вибрані” й “прокляті” народи. Відтепер всі причетні до благодаті, для всіх доступне спасіння вірою й духовне відродження.

Завдяки тому, що християнство не ігнорує націю, а робить її головним об’єктом свого впливу, воно утвердилося в статусі світової релігії. Нація у розумінні християнства розглядається як ключовий суб’єкт історичного буття людства. Особливо це характерне для православ’я, на чому наголошує протоієрей М. Забуга. Він вважає, що “Православна церква... послідовно й толерантно підходить до національної своєрідності народів. Церква надала поняттю нації нових духовних критеріїв і зробила проповідь Євангелія, хрещення й участь народу у своїх діяннях на кожному місці й у кожний час живим виявом Єдиної Святої Соборної і Апостольської Церкви. Саме ця християнська та євхаристична еклезіологія зберігає гармонійне і збалансоване співвідношення місцевого і вселенського в Єдиній Святій Соборній і Апостольській Церкві та є фактично функціональною золотою серединою між загальноцерковною єдністю і національною роздробленістю християнського світу”⁴. Базуючись на цих принципах народ і його релігія складають єдиний соціальний організм. Релігійність українців тяжіє до соціальної рівності і справедливості, що відбилося у двох типах національного характеру — селянському і лицарсько-козацькому. Живучи в природній стихії, селяни завжди зверталися до Бога за допомогою та заступництвом. А в козацькому світогляді пануючою була ідея християнської лінійності часу, де смерть вважалася звичайною трагедією.

Важливою особливістю християнської церкви є прагнення до збереження в релігійному житті національної традиції, ментальності, обрядовості, літургії, мови. Для усвідомлення трансцендентальних істин та досягнення життя вічного, церква повинна не тільки поширювати Біблійні сюжети серед народу, а й виховувати у віруючих любов до Бога й Батьківщини, повагу до минулого, автентичних цінностей, сприяти формуванню національної ідеї. Держава і церква можуть бути партнерами у питанні обґрунтування стратегії розвитку нації, конструювання зрозумілого алгоритму та привабливого іміджу суспільства. Церква має благословляти лише легітимні дії влади, що сприяють зміцненню політичної нації. Конструктивну версію

взаємовідносин між державою і церквою в контексті національної ідеї пропонує В. Липинський. У його роботі “Релігія і церква в історії України” наголошується на співпраці церкви і держави як двох автономних чинників формування нації. Вчений переконаний: “Церква — це сила духовна; держава — це сила матеріальна. Не може сила матеріальна обійтися без сили духовної, і не може держава обійтися без церкви, без релігії, без її вищого духовного благословення і моральної санкції... Тільки ж не та релігія і церква нам в нашій світській боротьбі за Україну допоможе, яка буде найбільше “національна” та найбільше “українська” і яка в ім’я “націоналізму” буде визнавати всіх наших “отаманів” і толерувати наші руїницькі національні прикмети,... а та, яка найкраще навчить своїх вірних в їх світській боротьбі за Українську державу виконувати вічні й загальнолюдські закони творчої громадської моралі”⁵. Пріоритетом соціального буття, за Липинським, є зверхність релігійного сумління над громадянською активністю.

Релігія пронизувала всі сфери життя українського народу, визначала його ментальність. Психічні процеси українців спрямовані на внутрішній світ, для них притаманна інтроверсія світогляду й помислів, що сприяло формуванню пасивності, споглядального відношення до дійсності, почуттєво-емоційної рефлексії. З цього приводу український вчений М. Маринович зазначає: “Українська ментальність насамперед моралістична, а потім уже громадянська. Саме тому українець прагне вглядіти у своїй державі радше “ікону святості”, а не засіб “регульованої гріховності”. І саме тому громадянська пасивність українців переходить у “національний бунт”⁶. Надія на Бога, який спроможний подолати всі труднощі і біди, супроводжувала українську націю впродовж усього її життєвого шляху. Відтак Бог і нація є усталеними архетипами свідомості українського народу. Універсальність християнства полягає в тому, що “інтеграція локально-спільнотних культур на засадах християнських цінностей не привела до зникнення їх національних особливостей. Навпаки, самі національні культури при цьому виділилися як необхідні “сировинні бази” духовного розвитку людства, як копалини цінних, неповторних елементів світового культурного руху. Діалектика всесвітнього і національно особливого у християнстві привела не до стирання національного забарвлення, вона виявилася у піднесенні духовних цінностей українського народу до рівня всезагального людського багатства”⁷. Сьогодні наші громадяни порятунку шукають не в релігії, а в гламурних закладах сумнівної морально-етичної репутації. Наслідком цього є те, що сучасне українське суспільство втрачає християнський аскетизм, духовні цінності, патріотичні почуття, національну свідомість, які є рушійною силою у розбудові й захисті своєї держави, зміцненню економіки, піднесенню добробуту громадян.

Наслідками порушення Божих заповідей стають соціально-економічні кризи, політичні протистояння, національно-етнічні протиріччя. Особливо яскраво ці проблеми проявляються у новітню добу буття української нації. Піддаючись диявольським спокусам, гедонізму і аморальності люди стають нездатними створити та підтримувати існування повноцінної сім'ї, соціально маргіналізуються, втрачають почуття відповідальності за свої дії, що сприяє деградації національного організму. За цих умов рятувними структурами є релігія і Церква, на яку її Главою Господом нашим Ісусом Христом покладено обов'язок дбати про духовне і моральне життя людей, вести їх до святості, спасіння і вічного блаженного буття з Богом. В умовах системної кризи церковні інститути повинні з особливою ретельністю ставитися до реалізації свого покликання, зміцнювати духовно-моральні основи громадян, щоб люди бачили свої добрі діла і прославляли Отця свого Небесного (Мф. 5; 16). Тому і духовенство, і миряни повинні керуватися християнськими цінностями, а не орієнтуватися на політичну риторику й популізм вітчизняної псевдоеліти, пам'ятаючи про те, що в цьому світі ми є лише подорожніми, які, взявши хрест, йдуть вузькою і тернистою дорогою до спасіння і вічного життя майбутнього віку.

Толерантні стосунки християн ведуть до свободи, гармонії й порозуміння в межах єдиної нації. Існує думка, що "у нашому суспільстві, яке все більше набуває постмодерних рис полікультурного соціуму, панівними стають процеси десекуляризації коли релігія реабілітується як один із наріжних соціальних інститутів, набуває, поряд з традиційними, нових значень. І, крім того, формує нові взаємозв'язки з іншими соціальними інститутами та формами духовності. Полікультурний соціум, як правило, є суспільством полірелігійним. Така його специфіка дозволяє говорити про теперішнє суспільство як постсекулярне"⁸. Однак ці теоретичні рефлексії не завжди простежуються у практичній площині. У сучасному житті української нації християнські аксіоми суттєво спотворені й мають декоративний або популістський характер. Помисли і душі молодого покоління затьмарені байдужістю до власної історії, культури, традицій, національної пам'яті.

Під впливом іноземних загарбників в українському політичному просторі відбувається перманентна зміна інституційних основ державного устрою, привнесення варязьких елементів у національно-культурну й духовну сферу суспільства. Невільницьке становище призвело до мутації української душі, спотворило генетичний код нації. Тривалий час релігію і церкву українцям нав'язували ззовні, що породжує міжконфесійні протистояння й донині. Тому "сучасне національно-духовне відродження, що відбувається в органічному взаємозв'язку з процесом українського державотворення, вимагає подолання тоталітарних тенденцій у сфері взаємовідносин церкви

та держави, остання стає перед кардинальною проблемою пошуку моделі адекватних взаємин з церквою як одним з основних народотворчих чинників. Відмовляючись від руйнівних методів державного атеїзму, Україна прагне реалізувати ліберальну модель державно-церковних відносин, яка не впливає з українських етносоціальних джерел, а є калькою державно-церковних відносин західних країн⁹. Досвід засвідчує, що цілковитий деградації української нації перешкодила консервативна складова релігії.

Вітаючи прагнення держави побудувати своє життя на ринкових засадах, надати можливість кожному громадянину вільно реалізувати свій потенціал для покращення свого матеріального добробуту, їй необхідно паралельно дбати й про трансцендентні мотиви буття людини. Відсутність духовних орієнтирів провокує жадібність, егоїзм, втрату шляхетних цінностей. Це веде до надмірного збагачення одних за рахунок зубожіння інших, несправедливий розподіл набутих суспільством матеріальних благ, зневаги до потреб знедолених. Це є найбільш характерним порушенням Божого закону, яке характерне для пострадянського простору. Тому в умовах дикого капіталізму актуальними є слова апостола Якова, звернені до тих, хто збирає неправедне багатство: “Плачте і ридайте від бід ваших, що наближаються до вас. Багатство ваше згнило, і одяг ваш поточений міллю. Золото ваше і срібло поржавіло, та іржа їх буде свідчити проти вас і з’їсть плоть вашу, як вогонь: ви придбали собі скарб на останні дні. Ось плата, яку ви утримали у робітників, що працювали на ваших полях, голосить, і голосіння женців дійшли до вух Господа Саваофа” (Як. 5; 1-4). Сприяння побудові в Україні такої моделі політичної системи, яка б забезпечувала справедливий розподіл суспільних благ і належний соціальний захист всім її громадянам, є пріоритетом державної політики й умовою консолідації української нації.

Найбільшій ерозії українському націоґенезу завдали імперські амбіції наших агресивних сусідів, які здійснювали духовну експансію шляхом окатоличення й зросійщення. Особливо згубним був канонічний експансіонізм й азійсько-монгольська агресивність Московської патріархії, яка культивує месіанську ідею “Третього Риму”. Шовіністична доктрина російського імперіалізму базується на трьох складових — одна церва, один цар, один народ. З огляду на це Д. Донцов обґрунтовує необхідність “зміцнювати волю нації до життя, до влади, до експансії..., те стремління до боротьби, та свідомість її кінечності, без якої неможливі ні вчинки героїзму, ні інтенсивне життя, ні віра в нього, ані тріумф жодної нової ідеї, що хоче змінити обличчя світу”¹⁰. Якщо інші агресивні нації ведуть військові кампанії з метою загарбання чужих територій, привласнення матеріальних ресурсів, здобуття геополітичних преференцій, то російські колонізатори, крім зазначених устремлень,

намагаються приватизувати людські душі, знищити національну культуру, традиції, мову та віру корінного народу.

Естафету політичного й духовного поневолення української нації від царської Росії було передано радянській імперії, де замість буржуазного класу пануючою стала партійно-номенклатурна каста. “За часів колоніального поневолення України Росією, — вважає А. Колодний, — коли в духовному житті домінувало своєрідне поєднання в ідеї “православної Русі” царизму і православ’я, закони держави не лише всіляко протистояли поширенню нових вірувань, а й обмежували діяльність всіх інших конфесій, окрім православної, яка мала статус державної”¹¹. Основною умовою побудови віртуального комуністичного раю було утвердження ідеології атеїзму. Його догматичні постулати відкидали всякі релігійні пошуки, агностицизм, й абсолютно заперечували все надприродне. Якщо в демократичному світі питання релігії та віри відносяться до приватно-інтимної сфери, то для комуністичного режиму — це державна політика, що формує свідомість вільного від експлуатації громадянина. Небезпека і підступність атеїстичної влади полягає в тому, людина використовується нею як гвинтик великого державного механізму, в той час як релігійно свідома влада ніколи не посягне на життя конкретного індивіда, бо воно дане Богом і тільки Він може відняти його у людини.

Суверенність української держави є дар Божий, за який ми несемо відповідальність не тільки перед майбутніми поколіннями, але в першу чергу перед самим Господом. Зруйнувавши тоталітарну систему радянської диктатури, нині відбувається процес формування української політичної нації, поступове утвердження демократичної форми управління, де джерелом державної влади є народ, який через вибори делегує свої владні повноваження урядовим структурам. Розбудовуючи демократичну модель політичної системи, кожен український громадянин несе частину відповідальності за реалізацію Богом даної незалежності. До її збереження найбільше долучаються релігійно і національно свідомі індивіди, які завжди вирізняються гармонійністю духовного і тілесного, земного й екзистенційного, поступового і сталого. Перебуваючи у постійній комунікації з Богом, релігійна особа спроможна здійснювати морально-духовне й ідейно-політичне конституювання громадянської спільноти. Переконаливими з цього приводу є аргументи Л. де Бональда: “Громадянське суспільство — це поєднання духовного або релігійного суспільства з політичним суспільством. Якщо в політичному суспільстві існує конституція, чому немає конституції в духовному та релігійному суспільстві?... Якщо конституційне політичне суспільство найкраще забезпечує єдність загальної влади суспільства і захисту фізичної людини, релігійне суспільство, або конституйована релігія, було б

суспільством, яке найкраще захищало б у своєму лоні віру в єдність Бога і безсмертя душі, тобто забезпечувало б захист моральної людини”¹². Отже, легітимація національної держави відбувається у процесі утвердження політичного і релігійного суспільства одночасно. Така модель соціального устрою накладає відповідальність не тільки на обрану народом провідну верству, яка повинна у своїй діяльності керуватися інтересами нації, але й на громадян, волею яких визначається доля держави.

Християнська релігія існує вже близько двох тисяч років. За цей час змінилося багато форм суспільного і державного устрою, політичних і економічних систем. Як засвідчує життя, релігія не стоїть осторонь суспільства, а прагне здійснювати трансцендентальний супровід його ментальності. Дихотомія релігії й націоналізму збалансовує суспільний устрій, гуманізує державу. Пояснюючи цю дихотомію В. Єленський зазначає, що “і релігія, й націоналізми апелюють до вищих, позаісторичних значень, створюють сакральний універсум і наділяють спільноти, які вони інтегрують потужним символізмом. І релігія, й націоналізм створюють суспільний порядок за своїми ієрархіями цінностей”¹³. На думку вченого нація не хоче “просто” освячуватися релігією, вона сама стає нею, а націоналізм перетворюється на заміник релігії: жити, помирати, страждати, любити й ненавидіти в ім’я нації стає більшою чеснотою, ніж страждання в ім’я якоїсь потойбічної сили. Поки в українських реаліях буде критична маса людей готових жити й помирати заради власного добробуту, доти побудова розвиненого й демократичного суспільства залишатиметься віртуальним проектом.

Із вищевикладеного матеріалу випливає, що нагальною проблемою для пострадянської України є синхронізація процесу націєтворення і релігійного життя. Сьогодні українське православ’я заангажоване шовіністичною ідеєю “Руського міру”, яка спрямована на політичне підпорядкування української держави. Така релігія не сприяє утвердженню національної держави, а служить реінкарнації неоімперського союзу. Цілком очевидно, що “Україна є полігоном для реалізації ідеї “Руського міра”, а хто його не сприймає, той зараховується до когорти еретиків чи розкольників. Це абсолютно середньовічна ідеологема. Ще з кінця XVII століття московські ієрархи брутально поводитися як господарі в українських церковних справах. Цей імперський інстинкт поведінки російської православної церква на українській території й сьогодні продовжує бути зняряддям великодержавного шовінізму”¹⁴. Протистояти експансії російського месіанізму спроможні національно свідомі й патріотичні громадяни та політична еліта, які вірять в Бога, відповідальні перед, своїм сумлінням і народом. Сьогодні духовно-національна деградація сягнула критичної позначки, що межує із незворотнім процесом

дезінтеграції суспільства. Найбільшим дефіцитом для новітньої України є дефіцит консолідованої нації. Провідним чинником її інтеграції є християнська релігія, яка дає найголовніше для людини — трансцендентальні мотивації її буття. Базуючись на духовно-моральних чеснотах і керуючись християнським етосом, українська нація спроможна зайняти гідне місце в ієрархії європейських народів.

- 1 Мень А. История религии: В поисках Пути, Истины и Жизни: В семи томах. Т. I. Истоки религии / А. Мень; / Предисл. С. С. Аверинцева; Худож. В. Г. Виноградов. — М.: СП "Слово", 1991. — С. 73
- 2 Здіорук С. Суспільно-релігійні відносини: виклики Україні XXI століття / С. Здіорук. — К., 2005. — С. 433
- 3 Біблія або книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту. — Ukrainian Bible, 1990.
- 4 Забуга М. Православ'я, нація і націоналізм / М. Забуга; // Релігія і суспільство в Україні: фактори змін / Матеріали міжнародної конференції 15 — 16 травня 1998 р. — К., 1998. — С. 104
- 5 Липинський В. Релігія і церква в історії України / В. К. Липинський. — К.: Рада, 1995. — С. 19
- 6 Маринович М. Вибране: у шістьох томах, т. 6: Українська ідея і християнство, або Коли гарцюють кольорові коні Апокаліпсису / М. Маринович. — Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2010. — С. 478
- 7 Здоровенко В. Характер української нації та особливості його впливу на духовну інтерпретацію християнських цінностей / В.Здоровенко; // Духовне життя українського суспільства: теоретико-методологічні та онтологічні проблеми розвитку. Колективна монографія у трьох книгах / за заг. ред. доктора філософських наук, професора, член-кореспондента НАН України Миколи Михальченко, доктора філософських наук, професора Валерія Скотного. Книга друга. — Київ — Дрогобич: Інформаційно-редакційний відділ ДДПУ ім. Івана Франка, 2009. — С. 105-106
- 8 Бойченко І., Бойченко Н. Духовність як культурно-історичний феномен // Духовне життя українського суспільства: теоретико-методологічні та онтологічні проблеми розвитку / І. Бойченко, Н. Бойченко; Колективна монографія у трьох книгах / за заг. ред. доктора філософських наук, професора, член-кореспондента НАН України Миколи Михальченко, доктора філософських наук, професора Валерія Скотного. Книга друга. — Київ — Дрогобич: Інформаційно-редакційний відділ ДДПУ ім. Івана Франка, 2009. — С. 298
- 9 Волинець О.О., Гетьманчук М.П., Ржиський Л.П. Українська Греко-Католицька Церква і держава: теорія та практика взаємодії: Монографія. — Львів: Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2007. — С. 141
- 10 Донцов Д. Ідеологія чинного націоналізму / Д. Донцов; // НАЦІОНАЛІЗМ: Антологія. 2-ге вид. / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. — К.: Смолоскип, 2006. — С. 71
- 11 Колодний А. М. Україна в її релігійних виявах. Монографія / А. М. Колодний. — Львів: СПОЛОМ, 2005. — С. 6–7
- 12 Бональд Л. Основні закони суспільства / Л. Бональд; // КОНСЕРВАТИЗМ:

- Антологія. 2-ге вид. / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. — К.: ВД “Простір”, “Смолооскип” 2008. — С. 414
- 13 Єленський В. Релігія та процес націєтворення / В. Єленський; / Релігія і нація в суспільному житті України й світу. — К.: Наукова думка. 2006. — С. 191
- 14 Гордієнко М. Г. Фетиш панславізму на тлі російського месіанства / М. Г. Гордієнко // Освіта регіону. Політологія. Психологія. Комунікації. — 2011. — №3. — С. 55

SUMMARY

Michael Gordienko

RELIGIOUS INSTITUTE AS ATTRIBUTE OF BECOMING OF NATION

The wide spectrum of religious problems, which form the vital environment of people, determine his social values and provide existence of national attributes, is explored in the article. Found out circumstance that modern Ukrainian society loses christian asceticism, patriotic senses, national consciousness, which are motive force in alteration and defence of the state. An author leads to that being in permanent communication with God, a religious association is able to carry out the spiritual political constituting of nation.

Оксана Лютко

РЕЛІГІЙНІСТЬ ЯК ІНДИКАЦІЙНА ОЗНАКА УКРАЇНЬСЬКОГО ЕТНОСУ

Релігія завжди пов'язана з етнічністю. Вона вплетена у структуру етнічної ментальності, починаючи від родів та племен і закінчуючи нацією. Так, одним із компонентів українського етносу спочатку було язичництво, потім православ'я, пізніше православ'я і греко-католицизм, а ще пізніше — і протестантизм.

Ключові слова: ідентифікація, етнос, релігія.

Жодна з індикаційних ознак етносу не має абсолютного характеру і її не можна беззастережно віднести до будь-якого угруповання людей. Та сама теоретично окреслена риса (скажімо, ментальність, мова, культурна традиція чи антропологічний тип) в емпіричному вимірі може мати в одних обставинах вирішальне значення, в інших — другорядне, а в ще інших — ніякого. Тому в індикаційному відношенні допустимо вибирати одну з багатьох характеристик у значенні домінуючої. На цьому наголошує відомий американський дослідник Е. Сміт, зазначаючи, що саме в такий спосіб діють мало не всі теоретики. “Міцціні, — пише він, — вказував на унікальну географію Італії, Полак — на поклоніння Калі в Індії, Блайден — на чорноту і духовність африканців... В Греції, Ізраїлі, Бірмі, Пакистані та Індонезії велику